

Watervogeltellingen in Nederland

Nieuwsbrief seizoen 2018/2019, nr 2, oktober 2018

Nederland is bij uitstek een land van wetlands en watervogels. Met watervogeltellingen worden objectieve gegevens verzameld over aantallen, verspreiding en de veranderingen daarin. Het landelijke project vindt plaats in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring en wordt ondersteund door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landelijke coördinatie wordt verzorgd door Sovon Vogelonderzoek Nederland. De tellingen worden uitgevoerd door een groot aantal waarnemers van vogelwerkgroepen, behorende instanties, provincies en instituten. Er worden maandelijks tellingen uitgevoerd in monitoringgebieden (alle watervogelsoorten, in Rijkswateren en overige Vogelrichtlijnggebieden), pleisterplaatsen (ganzen en zwanen) en in januari de Midwintertelling.

Beste mensen,

Nijmegen, 28 september 2018

Het is ieder jaar spannend of de Kolganzen aankomen rond het schrijven van deze oktobernieuwsbrief. De laatste jaren was dat het geval, maar dit jaar is er nog alles behalve sprake van een massale aankomst. De wind waaide ook meestal uit een ongunstige richting. Kees geeft een verdere inkijk in de aankomst van andere soorten. En ook dit jaar wil ik weer aan de Friese tellers vragen om dit seizoen weer hun ganzen-groepen in te tekenen. Dat kan op papier (en later gemakkelijk met de online invoer) of met Avimap direct in het veld. Meer info volgt via de Friese nieuwsbrief. In andere provincies kan natuurlijk ook ingetekend worden. Sinds het verzoek van de provincie Gelderland een flinke tijd geleden doe ik dit standaard. Eerst op papier en in m'n boekje, de laatste twee jaar met Avimap op mijn smartphone. Ik vind het een stuk gemakkelijker geworden (hoe vaak is mijn kaartje niet weggewaaid op de fiets...). Groepen teken ik direct in, restantallen voeg ik ook toe. Die laatste hoef ik niet op te tellen, dat doet Avimap zelf. Aan het einde controleer ik nog even snel de data en stuur ik ze in. Voordat ik thuis ben zitten ze al bij Sovon in de database.

Deze maand zullen alle tellingen plaatsvinden op **13 oktober**. In het binnenland worden dan alle monitoringgebieden en alle ganzen- en zwanengebieden geteld. In het Waddengebied zullen dan de steekproefgebieden worden geteld. Het hoogwater is met 116 cm gunstig en het tijdstip (13:16u hoogwater in Harlingen) is ook prima. Hopelijk werkt het weer ook mee. Een week later vindt een slaapplaatstelling

plaats: op **20 oktober** (tellen kan van 13 tot en met 28 oktober) staat de telling van Aalscholvers en Grote Zilverreigers op het programma. Meer informatie in de bijdrage van Paul.

In deze nieuwsbrief ook aandacht voor het intekenen in het kader van de beleidsmonitoring voor het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Hierdoor wordt in plaats van een 'zoete' soort nu een aantal agrarische soorten besproken. Vanaf dit seizoen vragen we jullie om alle Kleine Zwanen, Rotganzen, Blauwe Kiekendieven, Ruigpootbuiszders, Goudplevieren en Velduilen die je bij de telling tegenkomt in te tekenen. Omdat er geen integrale Waddentelling is moeten jullie het deze maand even zonder Romke's Waddenbijdrage stellen. Tot slot wil ik jullie wijzen op de vacante gebiedenpagina's op de website van Sovon. Mochten jullie nog mensen kennen die graag willen tellen of hebben jullie zelf nog een gaatje, neem een kijkje op <http://portal.sovon.nl/portal/vacant/deel/1>. Daar kun je kiezen voor de maandelijks tellingen in monitoringgebieden ('watervogeltellingen'), ganzen en zwanentellingen of de jaarlijks eenmalige midwintertelling en, indien ingelogd, de gebieden direct claimen. Voor de eerste twee tellingen zijn we vooral op zoek naar tellers in prioritaire gebieden die paars zijn gearceerd. Maar vanzelfsprekend kun je overal gaan tellen waar een vacature is.

Ik wens iedereen een fijne telling!

Menno Hornman

Nederland (binnenland):

13 oktober monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling

Nederland binnenland

17 nov monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
15 dec monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
12 jan midwintertelling, monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
16 feb monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
16 mrt monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
13 apr monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling
4 mei telling Brand- en Rotgans
11 mei selectie van monitoringgebieden
15 juni selectie van monitoringgebieden

Waddengebied:

13 oktober steekproeftelling (13.16 - HW 116)

2018 / 2019

Waddengebied (hoogwater - verhoging)

10 nov integrale Waddentelling (11:16 - 118)
15 dec steekproeftelling, ganzen- en zwanentelling (13:30 - 73)
12 jan integrale Waddentelling (12:44 - 77)
9 feb steekproeftelling, ganzen- en zwanentelling (12:20 - 85)
23 mrt (extra) integrale Waddentelling (11:45 - 89)
20 apr steekproeftelling, ganzen- en zwanentelling (12:35 - 89)
4 mei telling Brand- en Rotgans (11:45 - 82)
18 mei integrale Waddentelling (11:25 - 85)
22 juni steekproeftelling (14:35 - 104)

NB. Bij voorkeur niet van de teldatum afwijken, echter bij slecht weer of andere overmacht kunnen tellingen nog één dag voor tot twee dagen na de teldatum worden uitgevoerd.

Ganzen en zwanen: impressie september

De september telling werd in de meeste gebieden onder perfecte omstandigheden uitgevoerd. Zoals gewoonlijk in september werden de resultaten gedomineerd door Grote Canadese Gans, Grauwe Gans en Nijlgans, met plaatselijk (Delta, rivierengebied, Waddenzee) ook grotere groepen Brandganzen. Het aantal Knobbelzwanen was aan de kleine kant, maar deze soort zit in september vooral in de vele poldersloten en vaarten, en wordt bij een reguliere telling dan minder snel opgepikt. De aantallen ganzen leken op het eerste gezicht weinig anders dan in voorgaande jaren, maar een goede vergelijking houden jullie nog te goed. Vooral in Noordoost-Nederland werden al volop suikerbieten geoogst, maar werden ook de eerste percelen ook al ondergeploegd, zodat we maar moeten afwachten wat er bij de komende telling nog beschikbaar is voor de ganzen. Mais wordt eveneens op veel plaatsen geoogst. Door het warme en droge weer is dit gewas vooral in het oosten en zuiden van het land behoorlijk verpieterd, zodat er wellicht minder oogstresten zullen zijn dan in normale jaren.

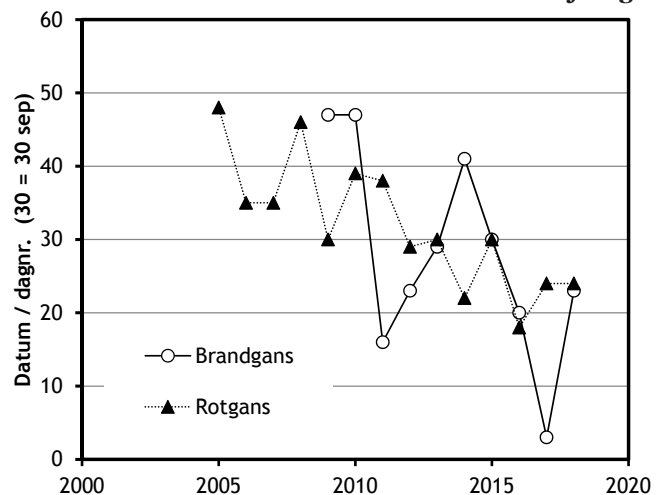
Trekactiviteiten tot nu toe

In de aanloop naar de oktobertelling is het altijd spannend om te zien welke aantallen er bijv. bij trektellingen worden geteld. Tot nu toe (stand 26 september) houdt dat nog niet over. Toendrarietgans, Kleine Rietgans en Kolgans zijn nog amper gezien. Bij Rotgans verschenen de eerste grotere aantallen op hetzelfde moment als in 2017; bij Brandganzen later (figuur 1). Bij Brandganzen is het verloop echter heel grillig, waarschijnlijk ook omdat van deze soort in onze omgeving al een grote (broed)populatie voorkomt. Eigen broedvogels en vogels uit het Oostzegebied of Rusland zijn moeilijk te scheiden, al wordt figuur 1 gedomineerd door telposten in Groningen, die buiten de regio met grote aantallen broedvogels liggen en waarschijnlijk vooral noordelijke vogels zien.

Buiten de trektellingen om werden in Nederland vooral in de periode 24-25 september activiteiten van ganzen

opgemerkt, zij het kleine groepjes (Toendrarietgans, Kolgans, waarneming.nl). Hoe anders is dat in het oosten van Duitsland. Daar werden op 13 september in Brandenburg al de eerste Toendrarietganzen gezien, inmiddels (vanaf 18 september) ook in grotere aantallen, tot groepen van 1000 vogels (www.ornitho.de). Kolganzen zijn er evenwel nog met een lampje te zoeken. De eerste grotere groep verscheen er pas op 24 september, ongeveer een week later dan Toendrarietgans. Momenteel staat er in het oostelijk Oostzegebied en de Baltische staten een zuidwesterstorm, weinig gunstige omstandigheden voor lange trekvluchten. Ook tot in de eerste week van oktober lijken trekomstandigheden weinig gunstig.

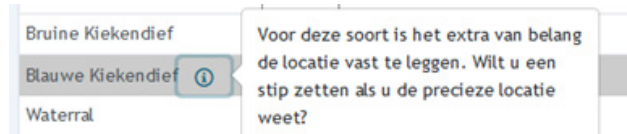
Kees Koffijberg

Figuur 1. Aankomst Rotgans en Brandganzen, afgeleid van trektellingen (www.trektellen.org). Weergegeven is de datum dat op Nederlandse voor het eerst meer dan 1000 vogels passeerden. Voor Brandganzen start de reeks pas in 2009 omdat daarvoor belangrijke telposten in de dataset ontbreken.

Aanpassing van soortenlijst voor het intekenen van ANLb-soorten bij watervogel- en ganzen- en zwanentellingen

Zowel in het telseizoen van 2016/2017 als afgelopen seizoen 2017/2018 hebben we jullie gevraagd om tijdens de reguliere watervogel- en ganzen en zwanentellingen de zogenaamde ANLb niet-broedvogelsoorten Blauwe Kiekendief, Kleine Zwaan, Kraanvogel en Ruigpootbuizerd in te tekenen op de locatie binnen het telgebied waar deze is aangetroffen. In het voorjaar is door de provincies de soortenlijst aangepast, waarbij Kraanvogel is verwijderd en Rotgans, Goudplevier en Velduil zijn toegevoegd. We willen jullie dus vragen om vanaf de oktobertelling deze soorten mee te nemen (watervogeltellers doen dat sowieso, voor ganzen en zwanentellers zijn het deels extra soorten; je kunt aangeven bij de kopgegevens (per soort) dat je deze soorten hebt meegeteld) én in te tekenen. Voor de duidelijkheid, het gaat vanaf 2018/2019 om: **Kleine Zwaan, Rotgans, Blauwe Kiekendief, Ruigpootbuizerd, Goudplevier en Velduil**. Bij invoer van deze zes soorten zullen we bij de online invoer een melding geven (via (i) achter de soort) waarin wordt verzocht deze in te tekenen:

Wat is ANLb

De kern van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) is een leefgebiedenbenadering voor (dier)soorten van internationaal belang, op basis van een collectieve, gebiedsgerichte aanpak van agrarisch natuurbeheer (met meer natuurwinst). Het ANLb ondersteunt het beheer van natuurgebieden en verbindt de natuurgebieden met elkaar. Daarnaast zijn er veel soorten die hun leefgebied in het agrarisch gebied hebben. Via het ANLb worden de leefgebieden voor deze soorten in stand gehouden.

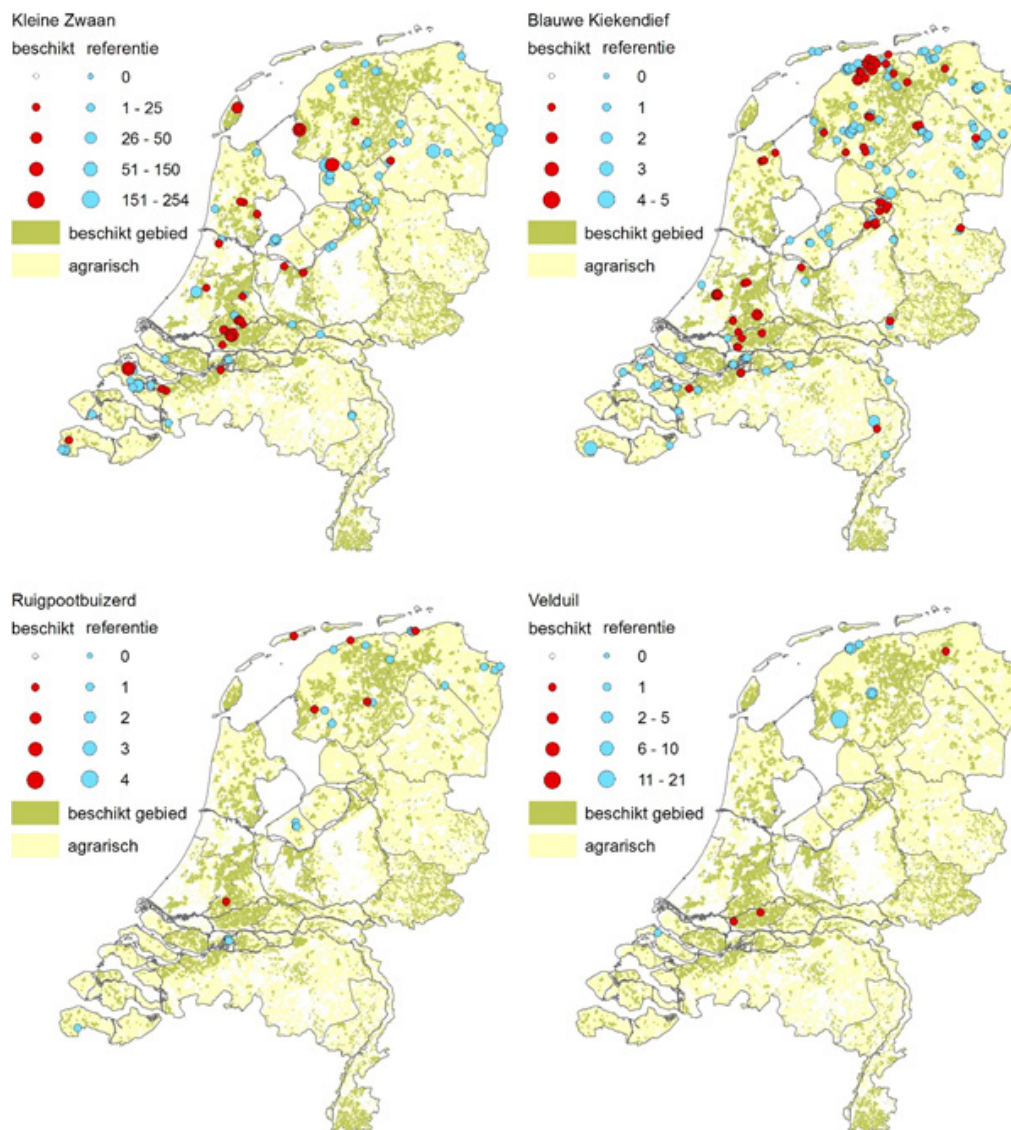
Resultaten seizoen 2017/2018

Vorig seizoen hebben jullie nog op de 'oude soortenset' ingetekend. Omdat Kraanvogel als niet-broedvogel is verwijderd en amper is gezien bij de tellingen hebben we deze vervangen van wordt deze soort hier verder niet meer besproken. Figuur 2 geeft een overzicht van het aantal waarnemingen en aantal vogels dat in telseizoen 2017/2018 is ingetekend of alleen als gebiedstotaal (niet ingetekend) is doorgegeven. Deze aantallen zijn onderverdeeld in boerenland met onderscheid naar 'beschikt' (binnen het ANLb-gebied, rood) en referentiegebied (buiten ANLb-gebied, blauw). Bij waarnemingen die niet zijn ingetekend en dus alleen op telgebiedniveau (gemiddeld ongeveer

400 ha groot) beschikbaar zijn, is het middelpunt gekozen waardoor deze toch aan een categorie kunnen worden toebedeeld. Vanzelfsprekend is dit veel minder nauwkeurig, ingetekende waarnemingen hebben de meeste waarde. Het is nog te vroeg om analyses uit voeren om te kijken of het ANLb het gewenste effect heeft. Naar verwachting zal na het huidige seizoen een eerste analyse worden uitgevoerd. Vooralsnog kijken we naar de deelname want een goede analyse kan alleen bij een goede deelname. Ten opzichte van vorig seizoen is per soort het aandeel ingetekende vogels duidelijk toegenomen. Vorig jaar werd gemiddeld 27% van de ANLb-soorten die bij een telling werden vastgesteld ingetekend (spreiding tussen 15 en 41%). Dit telseizoen steeg dat gemiddelde percentage naar ruim 40% (spreiding tussen 40 en 42%). Ook de nieuw toegevoegde soorten blijken met gemiddeld 34% ook al aar-

dig te worden ingetekend. Bij dit relatief geringe verschil zal meespelen dat voor Goudplevier (in Gelderland, Zoute Delta) en Rotgans (Friesland, Zoute Delta) vanuit andere projecten eveneens is gestuurd op het intekenen ervan. Om de effecten van ANLb te analyseren zijn we dus op de goede weg. We hopen dan ook dat jullie ook dit seizoen (weer) bereid zijn de zes soorten in te tekenen als je die tijdens je telling tegen komt. Dankzij Avimap en onze nieuwe webinvoer is dat in ieder geval een fluitje van een cent. Van Blauwe Kiekendief, Ruigpootbuizerd en Velduil kun je ook als je niet direct in het veld intekent, achteraf ongetwijfeld de plek nog herinneren waar je deze hebt gezien (en waarschijnlijk ook van die mooie groep Kleine Zwanen). Dat zijn toch de krenten bij een telling!

Menno Hornman

Figuur 2. Voorlopige gegevens uit telseizoen 2017/2018. Overzicht van de door tellers ingetekende aantallen van watervogelsoorten Kleine Zwaan, Blauwe Kiekendief, Ruigpootbuizerd en Velduil in boerenland, met onderscheid naar beschikt (rood) en referentie (lichtblauw) gebied.

Slaapplaatsen: Wulpen in september 2018

Begin september vond de eerste Wulpenslaapplaatsstelling van het seizoen 2018/19 plaats. Deze heeft tot nu toe 35 waarnemingen opgeleverd. Het grootste aantal Wulpen werd geteld bij het Markiezaat (NB), met ruim 1100 exemplaren. Andere mooie aantallen kwamen uit de Everdinger Uiterwaarden (Ut, 700 ex., die overigens meerdere malen geteld zijn!) de Willemspolder bij Echteld (Ge, 350 ex.) en de Gouden Bodem (Fr., 311 ex.).

De aantallen liggen iets lager dan voorgaande seizoenen, wat waarschijnlijk te maken heeft met nog niet ingevoerde

waarnemingen. Heb je dus nog Wulpenslaapplaatsdata die nog niet ingevoerd zijn of alleen op waarneming.nl, voer deze dan in op de Sovon-website of neem even contact met ons op! Dit geldt in het bijzonder voor enkele traditioneel grote slaapplaatsen in Friesland, zoals de Makkumer Noordwaard, Bidtpollen-West, Stoenckherne en de Bocht van Molkwerum, maar ook de Groene Jonker (ZH), Starrevaart (ZH) en Park Lingezege bij Arnhem.

Het aantal Wulpen op slaapplaatsen lijkt op de lange termijn redelijk stabiel, wat overeenkomt met het aantal dat

geteld wordt tijdens watervogeltellingen. Toch kunnen er van jaar tot jaar sterke schommelingen optreden. Daarom is het extra interessant om te kijken welke aantallen bij de volgende voorkeursdatum behaald worden, welke op 9 februari 2019 valt, een periode van het jaar die wel eens koud kan zijn en daarom mogelijk van invloed op de aantallen.

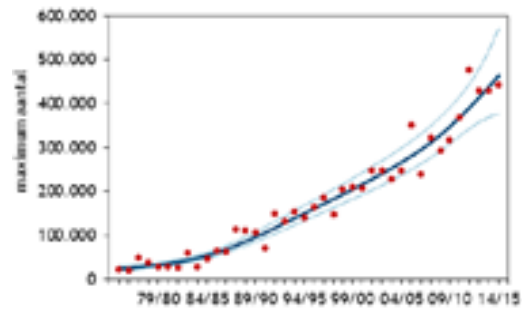
Veranderingen slaapplaatsen invoer website

Beetje bij beetje begint de nieuwe slaapplaatseninvoer gestalte te krijgen. Wij hopen dat dit het voor iedereen makkelijker maakt om slaapplaatswaarnemingen in te voeren. Zo kunnen nu gemakkelijker meerdere medetellers worden ingevoerd en is de invoerpagina wat eenvoudiger gemaakt, wat het toevoegen of verwijderen van soorten versnelt. Mocht je zelf nog suggesties hebben, dan horen we het altijd graag!

Presentatie slaapplaatsen van vogels in Friesland

Een groot deel van de levenscyclus van vogels bestaat uit slapen. Toch weten we nog maar weinig van het nachtelijk gedrag van veel soorten. Waar slapen vogels? Welke vogels slapen gezamenlijk? In welke aantallen slapen vogels samen? Friesland is van enorm belang voor watervogels, grote delen van de wereldpopulaties van verschillende soorten, met name ganzen, komen 's winters in de provincie voor. Veel van deze soorten slapen ook gezamenlijk en dat levert een mooi moment op om tot een telling van het aantal individuen te komen. We weten bijvoorbeeld hoeveel ganzen in Friesland overwinteren en waar ze foerageren dankzij de maandelijkse ganzen- en zwanentellingen van Sovon, maar waar die grote aantallen ganzen overnachten is maar deels bekend.

Om een antwoord op deze vragen te krijgen, organiseert Sovon Vogelonderzoek Nederland een 'Slaapplaatsenavondje' op donderdag 1 november in de bovenzaal van Hotel Oostergoo, Nieuwe Kade 1 te Grou. Inloop met koffie/thee vanaf 19.30, de avond zelf duurt van 19.45 tot ongeveer 21.30 (met in de pauze een drankje op kosten Sovon). Tijdens deze avond komen meerdere aspecten aan bod die te maken hebben met slapende vogels, met bij-

zondere aandacht voor de ganzen. Paul van Els en Sjouke Scholten, respectievelijk landelijk en provinciaal slaapplaatsencoördinator van Sovon, leggen u graag alles uit over het slaapplaatsgedrag van een verscheidenheid aan soorten, het belang van Friesland voor slapende vogels, hoe vogels op slaapplaatsen te tellen en meer. Bovendien houdt Sovon al enkele jaren de slaapplaatsaantallen van onder meer Grote Zilverreiger, Grutto, Kemphaan, Scholekster, Wulp en Aalscholver bij en tijdens de presentatie zullen we meerjarige trends van deze soorten laten zien. De informele avond heeft dus zowel de absolute beginner als de wat meer ervaren teller wat te bieden en biedt ook de kans om al uw vragen over slapende vogels en slaapplaatstellingen beantwoord te krijgen.

Om een goed beeld te krijgen van waar ganzen slapen en hoe belangrijk Friese meren en moerassen voor ganzen zijn, willen we graag dat er meer slaapplaatsen geteld worden. Wil je zelf eens aanwezig zijn bij een dergelijke telling of deelnemen hieraan, dan nemen onze veldmedewerkers u graag een keer mee het veld in. Tijdens het slaapplaatsenavondje zal dan ook dieper worden ingegaan op het tellen van ganzen op slaapplaatsen en kunt u kennismaken met onze veldwerkers. Mocht u echter verhinderd zijn op 1 november en toch willen deelnemen aan een ganzentelling in Friesland, dan is dat geen enkel probleem, neem dan even contact met ons op onderstaand e-mailadres of telefoonnummer.

Paul van Els

Watervogeltellingen	Menno Hornman (menno.hornman@sovon.nl)
• projectcoördinatie	Michel Klemann (michel.klemann@sovon.nl)
• formulieren etc.	(Alle coördinatoren zijn telefonisch te bereiken via 024-7 410 410)

Coördinatie Slaapplaatstellingen: Paul van Els (paul.vanels@sovon.nl); 024 7 410 410

Regiocoördinatoren

(ZO) Zoute Delta	Mervyn Roos (06-12 21 81 34, mervyn.roos@rws.nl)
(NH) Noord-Holland	Roy Slaterus (024-7 410 410, roy.slaterus@sovon.nl)
(ZH) Zuid-Holland	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(ZL) Zeeland	Jan-Willem Vergeer (024 7 410 410, jan-willem.vergeer@sovon.nl)
(FR) Friesland	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(GR) Groningen	Kees Koffijberg (024-7 410 410, kees.koffijberg@t-online.de); midwintercoördinator Sjouke Scholten (p/a Sovon)
(DR) Drenthe	Harold Steendam (0592-273845, harold_steendam@hotmail.com)
(FL) Flevoland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(OV) Overijssel	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(GL) Gelderland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(UT) Utrecht	André van Kleunen (024-7 410 410, andre.vankleunen@sovon.nl)
(NB) Noord-Brabant	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(Li) Limburg	Vacant (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)
(WG) Waddengebied	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl)
(RG) Grote Rivieren	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)

Informatie over coördinatie in (IJ) IJsselmeergebied, (RM) Randmeren, (BR) Beneden Rivieren, (NZ) Noordzee via Sovon Menno Hornman (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)

Deze nieuwsbrief wordt toegezonden aan tellers en/of coördinatoren. De resultaten van de komende telling a.u.b. zo spoedig mogelijk naar Sovon Vogelonderzoek Nederland, Antwoordnummer 98189, 6500 VA Nijmegen sturen. Vergeet niet de gebiedscodes in te vullen. Een postzegel is niet nodig!!

Nb! In deze nieuwsbrieven genoemde aantallen zijn voorlopig en vaak nog onvolledig! Ze zijn dus niet geschikt voor verder gebruik.